

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal EPOCHI [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Том / Volume XXX (2022).
Книжка / Issue 2

DOI: 10.54664/NXKS3520

ЗА СТОПАНСКАТА ДЕЙНОСТ НА ЕВСТАТИ СЕЛВЕЛИ ПРЕЗ 1843 Г.

Веселин ГОРАНЧЕВ*

ABOUT THE BUSINESS ACTIVITY OF EUSTATI SELVELI IN 1843

Veselin GORANCHEV

Abstract: *The article presents information about the economic activity of Eustati Selveli in 1843, a prominent Renaissance entrepreneur and public figure of the 19th century. It is a continuation of two previous publications that examined this activity of his in the period 1831–1842.*

In 1843, Eustati Selveli took active part in at least two business structures – the trading company called “Hadji Mincho Hadji Tsachev and Company,” founded together with Hadji Mincho hadji Tsachev, and the trading company called “Eustati Hadji Nikolaou Selveli and Company,” established together with Atanas hadji Nikolaou. Both were set up in 1841.

The main part of the information presented in this article was acquired on the basis of Greek-language documents that are stored in the State Archives of Veliko Tarnovo and in the archives of the Regional Museum of History in Veliko Tarnovo. These include contracts concluded between Eustati Selveli and Atanas hadji Nikolaou, a commercial notebook that belonged to their partnership, and a personal notebook of Eustati Selveli. The indicated historical sources contain information about the material and financial condition of Eustati Selveli and about his joint business activity with Atanas hadji Nikolaou.

The article presents information about the business partners of Eustati Selveli and Atanas hadji Nikolaou in the year under review; the items which the partners traded in and their prices; the monetary units they used when paying for supplies and their value equal to grosh (the local coin at the time); the ways of delivery of the goods, etc.

Keywords: *Bulgarian Revival; entrepreneurship and trade; Tarnovo; Eustati Selveli; Atanas hadji Nikolaou; hadji Mincho hadji Tsachev.*

Евстати х. Николов Селвели (1801/8–1871) е предприемач и общественик от XIX век. Той е богат търговец, член на търновската градска община и на местния търговски съд. Деен участник е в борбите на българите от епохата за църковна независимост [Атанасова, С. 2014, с. 175]. Неговите стопанска и обществена дейност го превръщат в един от най-видните представители на възрожденския елит не само в Търново, но и в българските земи през XIX век.

* **Веселин Горанчев** – доктор по история, изследовател на свободна практика; България; @gor_bg@abv.bg

Името на Евстати Селвели откриваме в редица изследвания, посветени на историята на българите през Възраждането, но в повечето случаи то се споменава в контекста на разглежданата в тях по-широка проблематика. В този смисъл често представената от изследователите информация за видния ни възрожденец е фрагментарна. Сред авторите на такива изследвания можем да посочим, В. Паскалева [Паскалева, В. 1957, с. 113–158], Н. Данова [Данова, Н. 2008], И. Радев [Радев, И. 2000], Т. Тонков [Тонков, Т. 2020], Г. Плетньов [Плетньов, Г. 2000, с. 138–184], С. Чепкърнова–Станева [Чепкърнова–Станева, С. 2004, с. 193–200], Т. Драганова [Драганова, Т. 1966, с. 73–94; 1969, с. 25–64], Ц. Генчева и Т. Кърчева [Генчева, Ц., Кърчева, Т. 2004, с. 201–214], Ц. Генчева, Т. Драганова и Й. Димитров [Генчева, Ц., Драганова, Т., Димитров, Й. 1985], [Драганова, Т., Генчева, Ц., Цонева, Р. 1994], И. Найденов [Найденов, И. 2019, с. 56–83; Найденов, И. 2020, с. 1–37; Найденов, И. 2021, с. 192–209.], Н. Василева [Василева, Н. 2011, с. 136–141] и др. По-подробна информация за стопанската активност на Евстати Селвели откриваме в трудовете на И. Русев [Русев, И. 1996; Русев, И. 2015; Rusev, I. 1993, pp. 54–93] и С. Атанасова [Атанасова, С. 2004, с. 186–192; Атанасова, С. 2014]. Към посочените изследвания можем да добавим и няколко наскоро публикувани статии на В. Горанчев, които представят информация за гръкоезичните търговски договори от архивния фонд на фирмата „Н. Минчоолу и Е. Селвели и дружие“ [Горанчев, В. 2021, с. 252–264], за семейната среда [Горанчев, В. 2022 б, с. 152–159] на Евстати Селвели и за неговата ранна стопанска дейност (1831–1841) [Горанчев, В. 2022 а, с. 355–271].

Стопанската дейност на Евстати Селвели започва не по-късно от 1831 г., когато с общо съдружие между него и друг търновец – Атанас х. Николау, влизат в по-голямо съдружие с техния съгражданин Евстати Андреа. Предметът на дейност на новоучредената фирма е търговия. Съдружието функционира до 1841 г. Фактът, че Евстати Селвели и Атанас х. Николау влизат с предварително създадено от тях съдружие в такова с Евстати Андреа, дава основание да допуснем, че Атанас х. Николау е най-ранният (известен към момента) съдружник на Селвели в неговата стопанска дейност [Горанчев, В. 2022 а, с. 360].

През 1841 г. Евстати Селвели влиза в ново съдружие – този път с влиятелния търновец търговец, откупчик и събирач на данъци, концесионер и също участник в църковните борби – хаджи Минчо х. Цачев (1800–1855). Наименованието на създадената от тях фирма е „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ [Русев, И. 2015, с. 420–421; Атанасова, С. 2014, с. 175].

След убийството на х. Минчо през 1855 г., делът му в търговското дружество е наследен от неговия зет – хаджи Николи х. Димов Минчоолу (1826–1892). Смяната на главния акционер в дружеството налага и промяна в неговото наименование – „Хаджи Николи Минчоолу и Евстати Селвели и дружие“ [Атанасова, С. 2014, с. 176]. В продължителен период от време търговската фирма се развива успешно. През 1856 г. тя създава свои постоянни представителства в главните търговски центрове за връзки на българските земи с чужбина – Цариград и Виена. Достига най-големия си стопански разцвет около 1860–1861 г. [Русев, И. 2015, с. 421–422]. През този период „владее“ вътрешния пазар в българските земи на север от Стара планина [Русев, И. 2015, с. 422; Русев, И. 1996, с. 122; Атанасова, С. 2014, с. 176]. През 1862 г. дейността на централния офис на фирмата в Търново и на представителството във Виена запада [Атанасова, С. 2014, с. 176]. В края на 1864 г. и началото на 1865 г. търговската фирма „Хаджи Николи Минчоолу и Евстати Селвели и дружие“ се разпада окончателно [Русев, И. 2015, с. 422; Русев, И. 1996, с. 122; Атанасова, С. 2014, с. 177].

Целта на настоящата публикация е, доколкото е възможно, да бъдат представени повече детайли от стопанската дейност на Евстати Селвели през 1843 г. и по-конкретно имената поне на част от неговите стопански партньори; стоките, с които търгува и техните цени; търговските пътища, по които се транспортират; сроковете на разплащане; използваните парични единици, техния еквивалент в грошове и др. Основната цел – представянето на неизвестни до момента детайли от предприемаческата дейност на Селвели, е продиктувана не само от значимостта на личността на Евстати Селвели в стопанския и обществен живот на Търново и българските

зами, като цяло, а и от факта, че в родната историография липсва задълбочено проучване за неговата предприемаческа активност през посочената година.

Богат набор от факти за стопанската дейност на Евстати Селвели откриваме в монографията на С. Атанасова „Търновските търговски дружества през възраждането. Модели за стопанско развитие“. Основната част от представената там информация касае по-късния период от стопанската активност на предприемача, тъй като изследването е базирано основно на документи, които са изготвени на български език и са от и след 50-те години на XIX в. Относно разглежданата в тази публикация 1843 г. е отбелязано, че през същата година Евстати Селвели продължава съдружието си с хаджи Минчо х. Цачев в създадената от двамата предприемачи през 1841 г. търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“. Наличието само на името на хаджи Минчо в наименованието на новата стопанска структура се обяснява с факта, че той е основният акционер в нея [Атанасова, С. 2014, с. 175]. Новоучредената фирма поддържа контакти с главните стопански центрове не само на Османската империя, но и на Европа. През ранния период от нейното развитие тези контакти се реализират основно с посредничеството на комисионери, но са известни и случаи, в които съдружниците или техни представители предприемат пътувания със стопанска цел. Износът на търговската фирма обхваща основно местни суровини и готова занаятчийска продукция, а вносът – манифактурни и колониални стоки. През 1843 г. х. Минчо вече разполага със собствени складове и магазини, които се намират на площад „Баждарлък“ в Търново. При стопанските операции на съдружието плащанията се осъществяват в брой или под формата на натурална размяна. През разглежданата година Иванчо Радювич – Търновлията, който е служител във фирмата от 1842 г., внася за дружеството салтамарки, кордела (зелена, червена и алена), американ, пердета (алени и тюлени), фесове – низами, юргани – химасик и големи, пошове – сини и липицки (забрадки – лайпцигски, тюлени). Той е ангажиран и с воденето на документацията на офиса в Търново. Делегирано му е правото да предоставя на търговските агенти средства за транспортни разходи и за закупуване на стоки, както и да отпуска търговски кредити на постоянни клиенти. През 1843 г. фирмата предоставя кредити на търновските медникари за закупуването на суровини. Срокът на тези кредити е шест месеца. През същата година търговската фирма на хаджи Минчо х. Цачев и Евстати Селвели изкупува от производителите в селата около Търново бубено семе с цел износ на западноевропейските пазари [Атанасова, С. 2014, с. 179–181]. През 1843 г. съдружниците отварят кантора във Виена [Атанасова, С. 2014, с. 175–176].

Далеч по-богата информация за стопанската дейност на Евстати Селвели през разглежданата в настоящата публикация 1843 г. откриваме в гръкоезични документи, които се съхраняват в ДА – Велико Търново и Регионален исторически музей – Велико Търново. Това са: търговски договор, личен тефтер на предприемача и търговски тефтер, принадлежал на съдружие, учредено между него и споменатия по-горе Атанас х. Николау. Тези документи свидетелстват, че Евстати Селвели и Атанас х. Николау работят в съдружие и през 1843 г.

Атанас х. Николау (1802–1872), както вече споменахме, е един от най-ранните съдружници (а вероятно и най-ранният) на Евстати Селвели. Името му, в качеството на свидетел или гарант, фигурира в различни исторически извори, свързани с историята на Търново от XIX век. Такива са кодексите на Търновската митрополия, определени от академик Иван Снегаров като „Старият търновски църковен кодекс“ [Снегаров, И. 1935, с. 12, 22, 43, 48 (бел. 3); Снегаров, И. 1936, с. 2 (бел. 1, 4), 13, 14, 15, 16, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 51] и „Нов кодекс на Търновската митрополия“ [Снегаров, И. 1937, с. 22, 27, 94].

Атанас х. Николау е училищен попечител [Радев, И. 2000, с. 192; Тонков, Т. 2020, с. 123, 193]. Тази информация се потвърждава от друг документ от епохата – „Кондиката на Елинското училище в Търново“. Според този исторически извор Атанас х. Николау става епитроп на учебното заведение през 1831 г. [Владов, В. 2012, с. 64, 114, 168]. Като такъв е записан и през 1842 г. [Владов, В. 2012, с. 76, 117, 171] и през 1843 г. [Владов, В. 2012, с. 80, 130, 184].

Атанас х. Николау е спомоществател при издаването на книги. Една от тези книги е отпечатана през 1824 г. (в Цариград), а друга (на Михаил Христидис) – през 1837 г. [Радев, И.

2000, с. 32–33]. Името му (Ἀθανάσιος Χατζή Νικολάου) е сред списъка с „дарителите от Велико Търново“ („Οἱ ἐν τῷ Μεγάλῳ Τουρνόβῳ συνδρομηταί“), предварително платили екземпляр от отпечатаната през 1850 г. книга на Иван Симеонов „Ὁδηγός της εὐσεβείας“ (Пътеводител на благочестието). Пред името му е изписано „μουσικολογιάτατος, (музикословеснейши) [Συμμεωνίδης, I., 1850, с. 376], което е обръщение към протопсалт на църковен хор.

Корените на рода на Атанас х. Николау са от близкото до Търново село Дебелец (днес гр. Дебелец), откъдето около средата на XVIII в., неговият прадядо се преселва в Търново. Дядото и бащата на Атанас са богати търговци, които осъществяват поклоннически пътувания до Светите земи [Стателова, Е. 1997, с. 9–10; Райчевски, С. 2013, с. 281]. Неговите наследници приемат фамилното име Паница около 1879 г. [Стателова, Е. 1997, с. 14]. Тази фамилия, според семейно предание, води своето начало от прозвището на дядото на Атанас – „Паничка“, което получил защото, за да не пие вино от общия съд, когато ходел на сватба, си носел своя паничка [Стателова, Е. 1997, с. 10; Райчевски, С. 2013, с. 281]. Атанас х. Николау е баща на майор Коста Паница [Стателова, Е. 1997, с. 18] и дядо на известния деец на българското революционно движение в географската област Македония Тодор Паница [Стателова, Е. 1997, с. 18]. Смята се, че Атанас х. Николау е сред привържениците на търновския митрополит Неофит [Тонков, Т. 2020, с. 171].

Функциониралото през 1843 г. съдружие между Евстати Селвели и Атанас х. Николау, е създадено на 1 август 1841 г. Тази информация откриваме в споменатия по-горе договор. Той е сключен от двамата възрожденски предприемачи на 26 юли 1843 г. Според съдържанието на този исторически извор, средствата, с които Евстати Селвели участва в съдружието през 1843 г., са 77 130 гроша, а средствата, с които участва Атанас х. Николау са 24 815 гроша. Записан е и общият капитал, който е в размер от 101 945 гроша. Разпределението на бъдещата печалба също е фиксирано – два дяла за Евстати Селвели и един дял за Атанас х. Николау¹.

Потвърждение на информацията от цитирания договор откриваме и във вече споменатия личен тефтер на Евстати Селвели. Там в „партидата на капиталите“ си за 1843 г. той е записал, че средствата, които е внесъл в съдружието си с Атанас х. Николау, през същата година са 77 130 гроша². На страницата, на която би трябвало да бъдат записани задълженията на Селвели, няма записки. Това дава основание да приемем, че през 1843 г. той няма дългове³.

Най-пълноценна информация за стопанската дейност на Евстати Селвели през разглежданата 1843 г. предоставя споменатият търговски тефтер, принадлежал на учреденото през 1841 г. съдружие между него и Атанас х. Николау. Според съдържанието на тефтера през 1843 г. те внасят в българските земи редица манифактурни стоки. Ще представим доставките на тези стоки в хронологичен ред, тъй като той е показателен за динамиката на осъществявания от съдружниците внос.

През 1843 г. Атанас х. Николау и Евстати Селвели получават стоки от човек, записан само с неговата фамилия – Чоухаджиоглу⁴. На страницата от тефтера, разкриваща детайли по тази стопанска операция, са записани две дати: вляво е написано „[1]843[г.], 24 март“, а вдясно – „На 5 април, срок 91 дни“. Пратката включва редица артикули. Позволявам си (тук и по-нататък в публикацията) да ги представя в детайли заедно с техните количества и цени, тъй като подобна информация може да бъде полезна за колеги, които изследват стокообмена или нивото и движението на цените през този период. Изпратената от Чоухаджиоглу стока включва:

– 70 топа читове⁵ на обща стойност 3 010 гроша, при цена на един топ от 43 гроша;

¹ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 73, л. 3.

² РИМ – ВТ, Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 11 гръб.

³ РИМ – ВТ, Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 12.

⁴ Вероятно става дума за фирмата „Чоухаджоглу, синове и дружие“, с която Е. Селвели и А. х. Николау са в стопански контакти и през 1842 г. ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 3.

⁵ Чит – басма, памучна тъкан, вж. [Илчев, С., Иванова, А., Димова, А., Павлова, М. 1998, с. 565].

- „54 топа още елвани“ (вероятно се имат предвид читове елвани). Общата стойност на тези 54 топа е 3 672 гроша, при цена на един топ от 68 гроша;
- 25 топа американ (2 лакъта) на обща стойност 2 325 гроша, при цена на един топ от 93 гроша;
- 50 топа „темарка“ (вероятно отново става дума за американ) на обща стойност 2050 гроша, при цена на един топ от 82 гроша;
- 60 топа читове бели „димита“ на обща стойност 4920 гроша, при цена на един топ 82 гроша;
- 35 топа „тежък“ каликот⁶ на обща стойност 2 170 гроша, при цена на един топ от 62 гроша.
- 14 бали прежда № 26/32 на стойност 7449 гроша и 30 пари;
- 1 бала прежда № 16/24 на стойност 3205 гроша и 5 пари, която е със срок на плащане 121 дни, и др.

Общата сума, която съдружниците дължат на Чохаджиоглу за получената стока е 28 801 гроша и 35 пари⁷. Тя е изплатена на няколко пъти. Изплащането е представено по-подробно (както и следващите плащания), тъй като свидетелства както за контактите на Евстати Селвели и Атанас х. Николау с редица техни съвременници, така и за схемите на уреждане на финансовите им задължения. В случая първата вноска е направена на 18 юли 1843 г. Информацията за това е представена с почерка на Атанас х. Николау по следния начин: „На 18 юли [1]843 [г.] му изпратиха от Виена за отсрещното 1000 флорина за гр[оша] 11 700“. Този цитат свидетелства, че през разглежданата година Евстати Селвели и Атанас х. Николау поддържат стопански контакти с австрийската столица. Можем да допуснем, че те имат да получават пари за изпратена от тях стока във Виена и тези пари (или част от тях) са изпратени директно на Чохаджиоглу. Относно втората вноска (бележката е направена с почерка на Селвели), без да е посочена дата, е отбелязано: „Броих на х. Димитриос, за да ги внесе [гроша] 16 000“, а относно третата – с почерка на Атанас х. Николау е написано: „На 28 декем[ври] броих на х. Димитриос х. Ничу и Лука [гроша] 1101, 35“⁸.

На 29 март 1843 г., със срок на плащане 91 дни, Евстати Селвели и Атанас х. Николау получават стока от техен търговски партньор, който е записан в тефтера само с едно от неговите имена – „Агеластос“⁹. Пратката включва следните артикули:

- 100 топа американ „мави кенар“ (в една бала). Цената на един топ е 57 ¼ гроша, а общата стойност на стоте топа е 5725 гроша
- 74 топа сурехии на обща стойност 1572 гроша и 20 пари, при цена на един топ от 21 ¼ гроша;
- 40 топа мермери на обща стойност 1640 гроша, при цена на един топ от 41 гроша;
- 37 топа бели читове „димита“ на обща стойност 3034 гроша, при цена на един топ от 82 гроша;
- 37 топа „лачиверт илдизли“ на обща стойност 2534 гроша и 20 пари, при цена на един топ от 68 гроша и 20 пари;
- 45 (вероятно топа) „лемпелици“ на обща стойност 3285 гроша, при цена на един топ 73 гроша;
- 59 топа читове лачиверт на обща стойност 5103 гроша и 20 пари, при цена на един топ от 86 гроша и 20 пари“.

⁶ Вероятно се има предвид калико – вид памучен плат.

⁷ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 13 гръб.

⁸ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 14.

⁹ Вероятно става дума за Константинос Агеластос (ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 20 гръб), който е стопански партньор на Е. Селвели и А. х. Николау и през 1842 г. (ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 2).

Общата, записана в документа сума, за изброените артикули е 22 894 гроша и 20 пари¹⁰. Нейното изплащане (с един грош повече) е представено по следния начин:

„На 12 август [1]843 [г.] изпратихме по х. Мехмет Караманли и Михалис на Дълкиличоглу за отсрещното в пендари, шестаци ¹¹ и двайсетаци в запечатана кесия	за	гроша 6000
Събра от човека на господин Мавридис		гроша 7000
Г-н Мавридис брой за смет[ката]		гроша 4792
		17 792
Пренасям напред в сметката на Стефанос Рали отсрещните	гроша	5 103, 20
		22 895, 20 ¹²

Представям последния цитат от тефтера, тъй като той не само предоставя конкретна информация за изплащането на отделните вноски за получената стока, но дава, макар и обща представа, за широките стопански контакти на Евстати Селвели и Атанас х. Николау с техните стопански партньори. Цитатът представя и сложните схеми на разплащане между тях. За съжаление фрагментарността на съхранените до наши дни исторически извори не позволява, поне към момента, да изградим пълната картина на мрежата за разплащане, която съдружниците използват. Именно фактът, че документите, с които разполагаме са фрагментарни, налага и честото използване на цитати от тях.

На вече споменатата дата – 29 март, Евстати Селвели и Атанас х. Николау получават още две пратки със стоки. Първата е от Томазис Рали. Тя е със срок за плащане е 91 дни, а артикулите, които съдържа са следните:

- „30 топа лачиверт“ на обща стойност 2130 гроша, при цена на един топ от 71 гроша;
- 60 сиала лачиверт (вероятно топове) на обща стойност 1320 гроша, при цена на един топ от 22 гроша;
- 22 топа ангин¹³ мави (1 606 ярда) на обща стойност 2087 гроша и 32 пари, при цена на един ярд от 1 грош и 12 пари;
- „117 шавашпури“ (вероятно топове) на обща стойност 3217 гроша и 20 пари, при цена на един топ 27 гроша и 20 пари;
- 35 пакета териплик № 12/30 (122 ½ оки) на обща стойност 2695 гроша, при цена на една ока от 22 гроша.

Общата стойност на изброените артикули е 11 450 гроша и 12 пари¹⁴. Сумата е платена на две вноски, които в тефтера са представени по следния начин: „На 1 септември му изпратих чрез Атанасиос Росетис гр[оша] 8 000“ (с почерка на Атанас х. Николау) и „На 14 ноември изпратихме по пощата чрез г-н Йованчо Мавридис [гроша] 3450“ (с почерка на Евстати Селвели)¹⁵.

¹⁰ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 13 гръб.

¹¹ Шестак – разговорно наименование сред българите и други славянски народи на сребърна монета с номинално означение за 6 гроша. Вж. [Харитонов, Х. 2018, с. 411].

¹² ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 14.

¹³ Ангин (или ангина) – гъсто тъкан памучен плат.

¹⁴ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 14 гръб.

¹⁵ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 15.

Втората пратка с дата 29 март 1843 г. съдружниците са получили от човек, записан в тефтера като „Ипликчи“. Пратката се състои от 100 топа каликот¹⁶. В случая най-вероятно става дума за записания на друга страница от тефтера „Ипликчи Константинос Йоану“¹⁷, който е партньор на Евстати Селвели и Атанас х. Николау и през 1842 г. и за когото имаме основания да смятаме, че се подвизава в Цариград¹⁸. Стоката е платена на две вноски. Първата, с дата 16 септември, е изпратена от Узунджово (което свидетелства за контакти с известния панаирен център) от човек, който е записан само със собственото му име – „Атанасиос“. Вноската съдържа 230 златни двайсетака (всяка на стойност 20 гроша и 20 пари) на обща стойност 4 715 гроша и 16 хайриета¹⁹ (по 24 гроша) на обща стойност 384 гроша. На по-късен етап към сбора на тези монети, който в грошове е 5 099, са добавени още 774 гроша и 20 пари и така изплатената сума е 5 873 гроша и 20 пари²⁰.

На 1 април Евстати Селвели и Атанас х. Николу са получили стоки от „Емануил П. и Скилице“. Артикулите, чийто срок за плащане е 121 дни, са следните: една бала (100 пакета) прежда № 8/14 (по 140 пакета) на обща стойност 9 660 гроша²¹. Преждата е била платена на няколко пъти. Първата вноска е изпратена от Узунджово, без да се споменава датата на изпращане. Не се споменава и кой е човекът, осъществил този акт. Можем да допуснем, че щом парите са изпратени от известния панаирен център, това може да е направил вече споменатият само със собственото му име Атанасиос. Пратката се състои от 150 двайсетака (всеки на стойност 20 гроша и 20 пари). Сумата в грошове е 3 075 гроша. Под тази сума са записани още 2 425 гроша, срещу които е поставена следната бележка: „Да събере една полица от Георги Недю“. На 14 ноември е изпратена и последната вноска – с паричен груп по Руската поща чрез човек, записан като „г-н Мавридис“ (вероятно става дума за вече споменатия Йованчо Мавридис). Групът е на стойност 4 160 гроша²².

На 5 април Евстати Селвели и Атанас х. Николау получават стоки от двама техни стопански партньори. Първият от тях е Димитриос Маврокардатос. От него със срок на плащане 91 дни съдружниците са получили следните артикули:

– 65 (не е отбелязано какво, но вероятно топа) сиала фермайши на обща стойност 2 535 гроша, при единична цена от 39 гроша;

– 15 (вероятно топа) читове „пембелидика“ на обща стойност 1 020 гроша, при единична цена от 68 гроша;

– 10 топа (вероятно читове) лачиверт „микроклада“ на обща стойност 650 гроша, при цена на топа 65 гроша;

– 100 топа сурехии по 20 ярда на обща стойност 2 200 гроша, при цена на един топ 22 гроша.

¹⁶ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 14 гръб.

¹⁷ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 6 гръб.

¹⁸ По въпроса, вж. [Горанчев, В. 2002 (под печат)].

¹⁹ Вероятно става дума за някои от следните османски монети: 1. Хайрие алтън, половин – (от тур. „hayir“ от ар. „добро“, „добрина“, „благодаяние“, „hayiric altin“ „добър (висококачествен) алтън“; „uagim“ „половин“). Османска златна монета. Започва да се сече при Махмуд II (1808–1839). Тегло: 0,88 грама. Диаметър: 16, 5 милиметра; 2. Хайрие алтън, тек – (от тур. „hayir“ от ар. „добро“, „добрина“, „благодаяние“, „hayiric altin“ „добър (висококачествен) алтън“, „tek“ „единичен“). Османска златна монета. Започва да се сече при Махмуд II (1808–1839). Тегло: 1,80 грама. Диаметър: 21 милиметра; 3. Хайрие алтън, чифте – (от тур. „hayir“ от ар. „добро“, „добрина“, „благодаяние“, „hayiric altin“ „добър (висококачествен) алтън“, „çifte“ „двоен“). Османска златна монета. Започва да се сече при Махмуд II (1808–1839). Тегло: 3,35 грама. Диаметър: 27 милиметра; Вж. [Харитонов, Х. 2018, с. 378–379].

²⁰ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 15.

²¹ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 16 гръб.

²² ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 17.

Общата стойност на изброените артикули е 6 405 гроша. Към доставката са прибавени и два топа американ „темарка“. Отбелязано е, че са платени без да е посочена тяхната стойност²³, а сумата от 6 405 гроша е платена е на няколко вноски. Първата вноска е с дата 16 септември и е изпратена от „Атанасиос от Узунджово“. Вероятно отново става дума за споменатия Атанасиос, който както видяхме по-горе в изложението, на същата дата е изпратил и първата вноска за стоката, която Селвели и Атанас х. Николау са получили от Ипликчи. Настоящата вноска се състои от 185 златни двайсетака (всяка по 20 гроша и 20 пари) на обща стойност 3 792 гроша и 20 пари, и 30 рубийета (по 9 гроша и 20 пари) на обща стойност 285 гроша. Следва сума от 300 гроша, срещу която е записано „да събере от Николаос Йоану с полица“. На 14 ноември „по Руската поща, чрез г-н Мавридис в груп“ са изпратени още 2 028 гроша²⁴. Несъмнено тук отново става дума за Йованчо Мавридис.

Втората доставка на стока, която Евстати Селвели и Атанас х. Николау са получили на 5 април 1843 г., е изпратена от Джорджи Севастопулос. Пратката се състои от 18 топа американ „димита“ и 15 (вероятно топа) сиала фермайши. Американът е 624 ярда. Цената на един ярд е 2 гроша и 20 пари, а общата стойност на този артикул е 1560 гроша. Цената на един топ сиал е 32 гроша, а общата стойност на петнадесетте топа е 480 гроша. Общата стойност на посочените два артикула е 2040 гроша²⁵. Относно изплащането на тази сума тефтерът предоставя следната информация (с почерка на Атанас х. Николау): „На 16 септем[ври] се изпратиха от Узунджово с полица гр[оша] 2040“²⁶. Можем да допуснем, че както и в предходните случаи на изплащане с дата 16 септември на получени от търновските предприемачи стоки, това плащане е било извършено от нееднократно споменатия Атанасиос.

На 8 април 1843 г. съдружниците са получили от „Секиарис Аргентис и Скилицис“²⁷, със срок на плащане 91 дни, следните стоки:

- 17 топа мермери на обща стойност 697 гроша, при цена на един топ от 41 гроша;
- 16 топа читове на обща стойност 1 072 гроша, при цена на един топ от 67 гроша;
- 100 топа червен американ на обща стойност 6 200 гроша, при цена на един топ от 62 гроша.

Общата стойност на посочените артикули е 7 969 гроша. Към тази сума са добавени и 6 100 гроша, с които сумата нараства на 14 069 гроша. Срещу добавените 6 100 гроша е направена следната бележка: „Още на 12 май Димитрос ни изпрати [и] пренасям от отпред за 100 топа американ“²⁸. В случая е най-вероятно да става дума за Димитриос Калвокоресис²⁹, който е посредник в търговската дейност на Евстати Селвели и Атанас х. Николау и през предходната 1842 г.

Плащането на споменатите 14 069 гроша е извършено на няколко вноски. Първата от тях е също с дата 16 септември и е направена отново от „Атанасиос от Узунджово“. На посочената дата той изпраща 250 двайсетака (при стойността на един двайсетак от 20 гроша и 20 пари) и 10 маджарки (при стойността на една маджарка от 52 гроша). Отбелязани са общата стойност на двайсетаците – 5 125 гроша и на маджарките – 520 гроша. Общият сбор на двата вида монети е 5645 гроша. На 14 ноември търновските предприемачи изпращат по Руската поща, чрез

²³ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 15 гръб.

²⁴ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 16.

²⁵ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 15 гръб.

²⁶ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 16.

²⁷ „Секиарис Аргентис и Скилицис“ (по всичко изглежда, че е съдружие) е стопански партньор на Е. Селвели и А. х. Николау и през предходната 1842 г. Има основания да смятаме, че фирмата се подвизава в Цариградския Зюмбюл хан, вж. [Горанчев, В. 2022 (под печат)].

²⁸ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 16 гръб.

²⁹ За посредническата дейност, която Димитриос (Димитрос) Йоану Калвокоресис извършва в полза на съдружието, учредено между Евстати Селвели и Атанас х. Николау през 1842 г., вж. [Горанчев, В. 2022 (под печат)].

вече споменатия Мавридис 4 000 гроша. Последната вноска, отразена в тефтера с почерка на Евстати Селвели, гласи следното: „Броих на 27 януари 4424 [гроша]³⁰.

На 15 април 1843 г. Евстати Селвели и Атанас х. Николау са получили стока от Константинос Т. Галатис. Срокът на плащане е 121 дни. Стоката се състои седем бали прежда:

– 3 бали (по 66 пакета) прежда № 8/14. Не дадено общото тегло, а само цената на една ока – 12 гроша. Общата сума за тези три бали прежда е 8 316 гроша;

– 3 бали (по 66 пакета) прежда № 12/20. Отново не е записано общото тегло, а само цената на една ока – 13 гроша и общата сума от 9 009 гроша;

– 1 бала (66 пакета) прежда № 14/24. Не е представено теглото на балата, а само нейната стойност – 3234 гроша и цената на една ока – 14 гроша.

Общата стойност на споменатите бали с прежда е 20 559 гроша³¹. Сумата е платена на няколко пъти. Първата вноска е с дата 16 септември. Не е отбелязано, кой я е изпратил, но е записано, че е отправена от Узунджово: „На 16 септември изпрати от Узунджово“³². Можем да допуснем, че става дума за нееднократно споменавания Атанасиос. Не е възможно да се има предвид Атанас х. Николау, защото цитираната бележка е написана с неговия почерк. Пратката се състои от 500 двайсетака (по 20 гроша и 20 пари) и 7 ½ монети, записани като „политика с тура“³³ (по 32 гроша). Общата стойност на двайсетаците в грошове е 10 250 гроша, а на т. нар. „политика с тура“ – 240 гроша. Сборът е 10 490 гроша. Втората вноска е изпратена на 28 октомври по нееднократно споменавания Мавридис. Тя се състои от 400 нови двайсетака (по 20 гроша и 20 пари) на обща стойност 8 200 гроша, 16 монети, записани като „политика“ (по 28 гроша) на обща стойност 448 гроша, 5 маджарки (по 52 гроша) на обща стойност 260 гроша и 5 ½ „мисирки“ (египетки) (по 24 гроша) на обща стойност 132 гроша. Последната вноска е представена по следния начин (с почерка на Евстати Селвели): „На 9 февруари броих гроша 1 029“³⁴. Под сметката е записана сумата от 20 559 гроша³⁴.

На 14 юни 1843 г. съдружниците са предоставили стока на човек, записан отново само със собственото му име – Атанасиос (възможно е това да е нееднократно споменатият „Атанасиос от Узунджово“), за да я продаде във Видин. Поради важността на информацията, която се съдържа в записката от гледна точка на артикулите, с които търгуват Евстати Селвели и Атанас х. Николау, както и техния обем и цени я представям в пълния ѝ обем:

„На 14 юни [1]843 [г.], стоката, която взе
Атанасиос за Видин, за да [я] похарчи³⁵:

+ 20 топа каликот	по	57 ¾	
+ 52 топа мадамполи	39	остават	12
+ 7 сиали фермаши	32		
+ 25 стеночибука	по	22	
+ 29 парчета гарабет, топът	[по]	110	29
+ 20 топа възглавници, амасийски	125	17	
+ 1 топ американ те марка	41		
+ 15 топа американ, мави кенар	56 ½	1 те ³⁶	8
+ 5 топа още, тънък	52	4	
+ 1 топ те марка	41		
+ 8 топа американ димита, ярдът	2, 20	6	

³⁰ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 17.

³¹ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 16 гръб.

³² ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 17.

³³ Възможно е да се има предвид с тугра.

³⁴ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 17.

³⁵ Има се предвид да я продаде.

³⁶ На гръцки е изписано като „θέ“. Неизяснено значение.

+ 40 топа читове, базелидика ³⁷		81	8	
+ 20 топа басма лачиверт		71	1	
+ 20 топа илдизли		68 ½	5	
+ 25 топа бебѐ (бембѐ)		73		
+ 22 хавлии ³⁸ гладѝ, тѣнки		7	14	
+ 31 хавлии дебѝли		4	2	
+ 24 сѝала микродалиа		29	24	
+ 9 още, по-хубавѝ		34	9 ³⁹	
2 топа американ мавѝ кенар		56 ½		
+ 2 топа още, те марка		41		
+ 6 топа тулпан ⁴⁰ ареали		26	4	
+ 40 парчета генѝкапу, топѣт	[по]	42	20	
+ 16 парчета още, 6 пѝди, топѣт	[по]	66	3	
+ 6 парчета гарабѝт, отделни		10	6	
+ 21 топ[а] богасѝя ⁴¹ , хѝсѝка		8		
+ 5 топа още бакѣм ⁴²		7		
+101 юслѝока, 2 лакѣта		3, 35		
+154 още, 6 пѝди		2, 20	74	7
+ 42 пакета тѝре (или тѝри, бел. авт.) ⁴³ , оки 147		21 ½	4	
+100 топа американ 3/кенар		61	24	
66 пакета прежда 12/20, оки 231		13		
66 пакета още 16/24, оки 231		14		
100 пакета още 6/12, оки 350		11 ½ ⁴⁴		

За съжаление някои от наименованията на стоките (ако са изобщо са изписани правилно в тефтера) не се използват отдавна. Това затруднява тяхното установяване.

Непосредствено под цитирания текст е изложена друга бележка, която е без дата. Нейното позициониране в тефтера, както и фактът, че е изготвена също с почерка на Евстати Селвели, дават основание да допуснем, че е от последната спомената дата – 14 юни 1843 г. Началото на бележката гласи следното: „От Джумая изпратихме в Русчук на Дичо и Петрос еманет⁴⁵“, след което са изброени различни стоки: една бала прежда № 20/30 от 72 пакета, 70 топа читове, 15 топа бебѐ (или бембѐ, бел. авт.), 1 топ американ „те марка“. Бележката завършва с изречението: „27 пакета тѝре (или тѝри, бел. авт.) изпратихме от Търново, по 85 [гроша] пакета според тяхната заповед“⁴⁶.

³⁷ Вероятно се има предвид, че са базелски, т.е. от Базел.

³⁸ Възможно е да се има предвид хавлиен плат на топове.

³⁹ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 58 грѣб.

⁴⁰ Тулпан – тѣнка памучна кѣрпа за глава, вж. [Илчев, С., Иванова, А., Димова, А., Павлова, М. 1998, с. 513].

⁴¹ Богасѝя – фино ленено или памучно платно, вж. [Данова, Н. 2004, с. 910].

⁴² Възможно е да става дума за термина бакама (пакѣм) – дърво, с която се боядисва в червено и черно, вж. [Данова, Н. 2004, с. 910]. В случая е възможно терминът „бакѣм“ да има отношение към цвета на артикула.

⁴³ В оригиналния текст думата е изписана като „тѝре“ или „тѝри“. Термин с неясно значение. Близък до думата „тѝ турѝ“ – сирене. Вж. [Коджаев, А. 1972, с. 836]; Възможно е и да става дума за тѝре – конци, вж. [Маслев, С. 1991, с. 172].

⁴⁴ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 59.

⁴⁵ Еманет (emanet) същ. ар. – нещо поверено/оставено на съхранение, или изпратено по човек. Вж. [Академичен турско-български речник, 2009, с. 406].

⁴⁶ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 59.

На 7 юли 1843 г. Евстати Селвели е дал еманет⁴⁷ на „г-н Георгиос Гюмюшоглу да изпрати в Русчук, да продаде за наша сметка“ два артикула: 12 топа аладжа⁴⁸ и 8 топа „йесил“ на обща стойност 72 гроша⁴⁹.

На 18 октомври 1843 г. Евстати Селвели и Атанас х. Николау са получили от „Томазис Рали и П. Сликицис“ 50 топа каликот и 10 топа американ на обща стойност 3 525 гроша (срок на плащане 91 дни). Отразената в документа цена на каликота е 2 975 гроша, при цена на един топ от 59 ½ гроша, а на американа – 550 гроша, при цена на един топ от 55 гроша. Според записката, сумата от 3 525 гроша е платена в брой⁵⁰.

Записка с дата 8 март 1843 г., направена с почерка на Евстати Селвели, свидетелства за негово пътуване до Цариград⁵¹. Евстати Селвели се намира в османската столица и на 31 март 1843 г. Това разбираме от препис на писмо, направен в тефтера с неговия почерк. Писмото е адресирано от Цариград до Лука х. Параскева във Виена. В документа става дума за очаквана доставка от Виена на артикул, записан като „димикатонион“⁵², който е предвидено да се продава на панаира в Джумая. Според съдържанието на писмото, Селвели и Атанас х. Николау очакват и пратка със 60 топа алена басма, които са поръчани по-рано. Документът разкрива и факта, че съдружниците, неизвестно кога, са изнесли за Виена розово масло.

Евстати Селвели е изпратил писмо във Виена до Лука х. Параскева и на 14 април. Не е отбелязана годината, но позиционирането на бележката в тефтера, която представя информация за това писмо, дава основание да допуснем, че става дума за 1843 г.

Друга бележка в тефтера, подписана по следния начин: „Евста[тиос] х. Н. Селв[ели] и дружие“⁵³, дава основание да смятаме, че това е наименованието на съдружието, учредено през 1841 г. между Евстати Селвели и Атанас х. Николау.

През 1843 г. Евстати Селвели и Атанас х. Николау търгуват и с червиш и алиматочервиш⁵⁴. Между 28 февруари и 21 април същата година те са продали на свои клиенти сериозно количество от споменатите артикули⁵⁵. Според сметката, направена от съдружниците в тефтера, общата стойност на продадените червиш и алиматочервиш е 96 976 гроша и 15 пари. Отразените в документа разходи по тази стопанска операция са следните: транспорт до Варна на 18 568 оки – 5 075 гроша и 20 пари, за „полицы, аваети и порто“ – 61 гроша, „за разходите за 4 гедека“ – 253 гроша, за „доставка по магазините“ – 312 гроша, за „разлика“⁵⁶ на папа Лука“ – 53 гроша и 20 пари. Общият сбор на разходите е 5 754 гроша и 20 пари, които са извадени от горепосочената сума от 96 976 гроша и 15 пари и остава чистата печалба от 91 221 гроша и 35 пари⁵⁷.

Последната цитирана бележка дава основание да приемем, че поне част от продадените от Евстати Селвели и Атанас х. Николау червиш и алиматочервиш са транспортирани от варненското пристанище (вероятно към Цариград) с кораби. Тази дейност се извършва с помощта на Йоанис папа Лука, с който съдружниците работят и през предходната 1842 г.⁵⁸

⁴⁷ Еманет (emanet) *същ. ар.* – нещо поверено/оставено на съхранение, или изпратено по човек. Вж. [Академичен турско-български речник. 2009, с. 406].

⁴⁸ Аладжа – копринена пъстра материя, вж. [Данова, Н. 2004, с. 910].

⁴⁹ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 58.

⁵⁰ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 23 гръб.

⁵¹ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 56 гръб, л. 57.

⁵² Вероятно се имат предвид демикотон – артикули (конци или прежда), произведени от памук.

⁵³ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 65 гръб.

⁵⁴ Вероятно става дума за някакъв вид червиш. Червиш – тлъстина от костен мозък и изварени кости, вж. [Илчев, С., Иванова, А., Димова, А., Павлова, М. 1998, с. 562]. Вероятно от гръцката дума *ἄλεξιμα* – намазване. Вж. [Коджаев, А. 1972, с. 39]. Вероятно червиш за мазане.

⁵⁵ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 52 гръб – л. 55 гръб.

⁵⁶ Възможно е да се има предвид лихва.

⁵⁷ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 56.

⁵⁸ За сътрудничеството на Евстати Селвели и Атанас х. Николау с Йоанис папа Лука през 1842 г., вж. [Горанчев, В. 2022 (под печат)].

Бележка в тефтера с титул „Сметката на брат ми [1]843 [г.], 1 април“, изписана с почерка на Евстати Селвели, разкрива, че през разглежданата година съдружниците са в стопански отношения с брата на Евстати – Димитър Селвели. Подробна информация за техните стопански отношения представя самата бележка:

„Да даде	Сметката на брат ми [1]843 [г.], 1 април		
Да събера от брат ми от коприна			
от една торба остава[т]		гроша	330
55 оки още продаде на Сари Санес		по 136	7480
			7810
29 двайсетака, нови ... ⁵⁹ дадох на 20 април	22 ¼		645, 10
			8455, 10
Дадох да ми плати на кораба за един колет			
вместо мен гр[оша] 250. Даде 183 и остават гр[оша]			67
			8522, 10 ⁶⁰
	[1]843 [г.], 1 април		Да получи
Плати за мито на коприна[та] и разходи		гроша	1650 +
Плати на Костакис за книгопродавеца на Кавезис			100 +
1 циери мави ⁶¹ за Статакис			200 +
1 фес за същия			90 +
Даде два карбовона за чауша за коприната ни			40 +
			2080
Плати за железата на църквата		гроша	853 +
За 3 оки табак ⁶²		гроша	60 +
За 48 хакира			4096 +
Да плати на Нетжип ефенди за 25 топа хал. ⁶³		гроша	1575 +
			8664
Плати за 5 феса, големи		гроша	150 +
Да плати на О[в]анес Амалоолу		гроша	4635 +
Да даде на Виченоглу ⁶⁴		гроша	1809, 10 +
Да плати			15 258, 20
Даде за мито за един колет		гроша	624, 10 +
			15 882, 30
Да плати за 75 [топа] каликот	по 47		3525 +

⁵⁹ Неразчетена дума.

⁶⁰ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 50 гръб.

⁶¹ Думи с неустановен смисъл.

⁶² Вероятно става дума за емфие.

⁶³ Недописана дума.

⁶⁴ Вероятно става дума за ходжа Бетрозин Виченоолу (Виченоглу), който е стопански партньор на Е. Селвели и А. х. Николау и през 1842 г., вж. [Горанчев, В. 2022 (под печат)].

	19 407, 30
За 2 лакъта [и] ¼ кадифе и 11 лакъта атлаз	287 +
	19 694, 30
Да плати на Димитрос подреджик[а] ⁶⁵	гроша 553 +
	20 247, 30
Даде ми в брой	гр[оша] 510, 20 +
	20 758, 10 ⁶⁶

Представената в изложението информация налага извода, че през 1843 г. основна част от стопанската дейност на Евстати Селвели заема търговията. Осъществява търговска дейност в рамките на поне две съдружия.

През разглежданата година той продължава своята съвместна стопанска дейност с хаджи Минчо х. Цачев, чието начало е поставено през 1841 г. с учредяването на фирмата „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“. Фирмата поддържа връзки с главните стопански центрове не само в рамките на Османската империя, но и с такива в Европа. През ранния период от развитието на съдружието тези контакти се осъществяват основно чрез посредничеството на комисионери. Съдружниците изнасят предимно местни суровини и готова занаятчийска продукция. Внасят манифактурни и колониални стоки. При търговските операции плащанията се осъществяват в брой или под формата на натурална размяна. През 1843 г. съдружниците отварят кантора във Виена.

Успоредно с общата търговска дейност, която осъществява с хаджи Минчо х. Цачев, Евстати Селвели продължава и старото си сътрудничество в стопанската сфера с един от най-ранните си съдружници (поне от 1831 г.) – Атанас х. Николау. И ако съхранените до наши дни документи не предоставят достатъчно богата информация за дейността на търговската фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ през 1843 г., то те са сравнително „по-щедри“ по отношение на общата стопанска дейност на Евстати Селвели и Атанас х. Николау през същата година. Имаме основания да смятаме, че учредената от тях през 1841 г. фирма носи наименованието „Евстати х. Николау Селвели и дружие“. Наличието само на името на Селвели в наименованието на съдружието се обяснява с това, че той е основният акционер в него – факт, засвидетелстван в документите. Средствата, с които Евстати Селвели участва в тази стопанска структура през 1843 г. са над три пъти повече от тези, с които участва неговия съдружник (Евстати Селвели – 77 130 гроша, а Атанас х. Николау – 24 815 гроша). Общият капитал на съдружието е 101 945 гроша. Предварително договореното разпределение на бъдещата печалба е следното: два дяла за Евстати Селвели и един дял за Атанас х. Николау

През разглежданата 1843 г. съдружието, учредено между Евстати Селвели и Атанас х. Николау, поддържа широк кръг от стопански контакти, както с българските земи, така и с Цариград. Според документите, през месец март същата година Селвели се намира в османската столица. Съдружниците имат контакти и с Виена и по-конкретно с Лука х. Параскева.

През 1843 г. Евстати Селвели и Атанас х. Николау съхраняват поне част от стопанските си контакти от предходната 1842 г., но създават и нови такива. Основни партньори на съдружниците през 1843 г. са: Димитрос (Димитриос) Йоану Калвикоресис (посредник в Цариград), Атанасиос Росетис (в Цариград), Константинос Ипликчи (в Цариград), Стефанос Рали, Томазис Рали, Секиарис Аргентис, П. Скилицис, Константинос Т. Галатис, Димитриос Маврокардатос, Джорджи Севастопулос, Агеластос, х. Димитриос, Чохаджиоглу (вероятно се има предвид

⁶⁵ Става дума за Димитриос (Димитрос) Калвокоресис.

⁶⁶ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 82, л. 51.

съдружието „Чоходжооглу, синове и дружие“ в Цариград), Лука х. Параскева (Виена), Георги Гюмюшооглу и др. Записките в търговския тефтер на Селвели и Атанас х. Николау дават основания да допуснем, че поне някои от тези предприемачи са в съдружие помежду си: „Секиарис Аргентис и Скилицис“, „Томазис Рали и П. Скилицис“, „Емануил П. и Скилицис“, „х. Ничу и Лука“ и по-горе споменатото „Чоходжооглу, синове и дружие“. Евстати Селвели и Атанас х. Николау са в стопански отношения и с брата на Евстати – Димитър Селвели.

Артикулите, които съдружниците внасят в българските земи, са различни видове прежда (№ 6/12, № 8/14, № 12/20, № 14/24, № 16/24, № 20/30, № 26: 32), различни видове американ (2 лакъта, „мави кенар“, „димита“), читове, каликот, сурехии, мермери, ангин, сиали, шавашпури, териплик, коприна, атлаз, аладжа, йесил и др. За съжаление немалка част от тези артикули или вече не се използват, или имат съвременни наименования, което затруднява тяхното установяване.

Цените (на едро) на артикулите, с които търгуват Евстати Селвели и Атанас х. Николау през 1843 г. са следните: Прежда № 6/12 – 11 ½ гроша за 1 ока, прежда № 8/14 – 12 гроша за 1 ока, прежда № 12/20 – 13 гроша за 1 ока, прежда № 14/24 – 14 гроша за 1 ока, прежда № 16/24 – 14 гроша за 1 ока, прежда № 26/32 – 12 гроша за 1 ока, различни видове читове – между 43 и 86, 20 гроша за 1 топ, различни видове американ – между 41 и 93 гроша за 1 топ, различни видове каликот – между 47 и 62 гроша за 1 топ, ангин – 1, 12 гроша за 1 ярд, шавашпури – 27, 20 гроша за 1 топ, сурехии – между 21 ¼ и 22 гроша за 1 топ, мермери – 41 гроша за 1 топ, различни видове сиали – между 22 и 39 гроша, гарабет – 110 гроша за 1 топ, басма лачиверт 71 гроша за 1 топ, тулпан – 41 гроша и др.

Сроковете за плащане на получените от Селвели и х. Николау стоки са 91 или 121 дни (основно 91 дни). Плащането обикновено се извършва на няколко вноски, най-често чрез Йоанчо Мавридис и друг човек, записан в тефтера само със собственото му име – Атанасиос. За целта се използва и Руската поща.

През разглежданата година Евстати Селвели и Атанас х. Николау търгуват и с червиш и артикул, записан като „алиматочервиш“ (вероятно червиш за мазане). Записките в тефтера, които касаят тази стопанска инициатива, обхващат периода от 28 февруари до 21 април 1843 г. Техни клиенти, така както са записани в цитирания документ, са: Йоргис Капамаджис, „Хасан уста Емин мумханеси“, „Ариф а[г]а мумджи от Геди куле“, „Щерьо мумджи в Галата мумханеси“, „Хриустен мумджи от Геди куле Хаджи Селим мумханеси“, Драганчо Казанли, Георгис Чамурджис „в Одун капи“, „Йомер уста мумханеси“, Илия Каратанос в „Балък Пазар“, „бимбашия мумханеси Емин уста“, „Изет ефенди Залхана димби“.

Общата стойност на продадените червиш и алиматочервиш е 96 976 гроша и 15 пари. Отчетените разходи на Евстати Селвели и Атанас х. Николау по това стопанско начинание са в обем от 5754 гроша и 20 пари. Крайната сума, която съдружниците получават, е 91 221 гроша и 35 пари.

Информацията, която се съдържа в търговския тефтер, дава основание да приемем, че поне част от продадените червиш и алиматочервиш са транспортирани от варненското пристанище (не е изрично споменато, но вероятно към Цариград) с кораби, като посредник в тази стопанска операция е Йоанис папа Лука. Твърде вероятно е основната част от стоките, които съдружниците продават в българските земи, да пристигат по море до Варна и конкретно до споменатия Йоанис папа Лука, който впоследствие организира тяхното разтоварване и транспортиране (чрез кираджии), така както се случва това и през предходната 1842 г.

През 1843 г., чрез човек, записан само със собственото му име – Атанасиос, съдружниците реализират продажба на стоки във Видин. Сред продадените в дунавския град артикули фигурират: каликот, мадамполи, басма, читове, тулпан, богасия, гарабет, различни видове сиали, различни видове американ, различни видове прежда (№ 6/12, № 12/20, № 16/24) и др. През разглежданата година съдружниците поддържат контакти и със свои партньори в Русчук (Русе), Джумая и Узунджово.

Търговският тефтер свидетелства, че през 1843 г. Евстати Селвели води кореспонденция с Виена и по-конкретно с Лука х. Параскева. От австрийската столица Евстати Селвели и Атанас х. Николау очакват доставка на артикул, записан с наименованието „димикатонион“ (вероятно конци или прежда, произведени от памук). Той е предвиден за продажба на панаира в Джумая – факт, който дава основания да приемем, че съдружниците вземат пряко или косвено участие в този стопански форум. Нееднократно, макар и фрагментарно, в тефтера се споменава и друг панаирен център – Узунджово, което налага мнението, че под някаква форма Евстати Селвели и Атанас х. Николау имат присъствие и там. През разглежданата година те очакват от Виена и десетки топове алена басма. От цитирания по-горе тефтер разбираме, че съдружниците (не е уточнено кога) са изнесли за столицата на Австрия розово масло.

Въпреки засвидетелстваните връзки с Виена, откъдето Евстати Селвели и Атанас х. Николау получават различни стоки, а обратно изпращат розово масло, цитираният търговски тефтер дава основание да приемем, че през 1843 г. основният поток от вносни стоки, с които съдружниците търгуват идва от Цариград, а към османската столица изпращат червиш.

За да придобием реална представа за стопанската дейност и материалното състояние на Евстати Селвели през 1843 г. е редно да направим съпоставка с неговото финансово положение от предходните години (доколкото разполагаме с информация за тях). Според съхранения до наши дни личен тефтер на предприемача картината е следната:

- личен капитал през 1834 г. – 89 088, 20 гроша;
- личен капитал през 1835 г. – 90 862, 10 гроша;
- личен капитал през 1836 г. – 100 770 гроша⁶⁷ (в сумата е включена и къща, която е купена от Селвели през 1835 г. Имотът, заедно с допълнителните разходи, е на стойност 25 000 гроша⁶⁸. Къщата не е включена в рекапитулацията на капиталите на предприемача за следващите представени в тефтера години);

- личен капитал през 1837 г. – 73 563 гроша;
- личен капитал през 1838 г. – 70 600 гроша;
- личен капитал през 1839 г. – 72 900 гроша;
- личен капитал през 1841 г. – 70 728 гроша⁶⁹.

В цитирания тефтер липсва информация за финансовото състояние на Евстати Селвели през 1840 г., както и за разглежданата в настоящата публикация 1843 г. По косвени признаци (участието му с личен капитал от 77 130 гроша в съдружието с Атанас х. Николау, общата им печалба, реализирана за по-малко от два месеца от търговията с червиш и алиматочервиш от 91 221 гроша и 35 пари, оборота на други стоки, с които търгуват и т.н.) можем да съдим, че стопанската дейност на Селвели през 1843 г. се развива успешно. Към посочените факти е редно да добавим и участието му в поне още едно съдружие – това с вече наложилия се като успешен предприемач хаджи Минчо х. Цачев, в което Евстати Селвели неминуемо е вложил още парични средства (към момента неизвестно колко). Съвкупността от изложените факти дава основание да приемем, че стопанската дейност на Евстати Селвели през 1843 г. търпи устойчиво развитие.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Извори / Sources

Непубликувани извори / Unpublished Sources

ДА – ВТ, Ф. 82К Търговска фирма „Никола Минчоолу & Евстати Селвели и дружие“. [DA – VT, F. 82K Targovska firma „Nikola Minchoolu & Evstati Selveli i družie“.]

⁶⁷ РИМ – ВТ, Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 2 гръб – 5.

⁶⁸ ДА – В. Търново, Ф. 65К, оп. 1, а.е. 68, л. 1.

⁶⁹ РИМ – ВТ, Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 5 гръб – 9 гръб. За повече информация, относно стопанската дейност на Е. Селвели в периода 1834–1841 г., вж. [Горанчев, В. 2022, с. 355–271].

РИМ – ВТ, Колекция „История на България XV–XIX век“, Инв. № 717, В/ТОМ ОФ. [RIM–VT, Kolektsia „Istoria na Balgaria XV–XIX vek“, Inv. № 717, V/TOM OF.]

Публикации / Publications

Академичен турско-български речник 2009 – Академичен турско-български речник. Под научната редакция на проф. д-р Иван Добрев. София: „Рива“, 2009. [Akademichen tursko-balgarski rechnik 2009. Pod nauchnata redaktsiya na prof. d-r Ivan Dobrev. Sofia: „Riva“, 2009.]

Драганова, Т., Генчева, Ц., Цонева, Р. 1994 – Тодорка Драганова, Цветана Генчева, Радка Цонева. Хроника на Търновския край през Възраждането. В. Търново: ПИК, 1994. [Draganova, T., Ts. Gencheva, R. Tsoneva 1994 – Todorka Draganova, Tsvetana Gencheva, Radka Tsoneva. Hronika na Tarnovskiya kray prez Vazrazhdaneto. V. Tarnovo: PIK, 1994.]

Атанасова, С. 2014 – Светла Атанасова. Търновските търговски дружества през Възраждането. Модели за стопанско развитие. В. Търново: Фабер, 2014. [Svetla Atanasova. Tarnovskite targovski druzhestva prez Vazrazhdaneto. Modeli za stopansko razvitie. V. Tarnovo: Faber, 2014.]

Атанасова, С. 2004 – Светла Атанасова. Фирмените печати на търговската къща „Никола Минчоолу и Евстати Селвели и дружие“ от втората половина на XIX век. – В: Панаири, пазари, тържища в българските земи. Доклади и съобщения от Национална научна конференция с научен ръководител академик Константин Косев, проведена на 17 ноември 2003 г. в гр. Търговище. В. Търново: Фабер, 2004, 186–192. [Svetla Atanasova. Firmenite pechati na targovskata kashta „Nikola Minchoolu i Evstati Selveli i druzhie“ ot vtorata polovina na XIX vek. – V: Panairi, pazari, tarzhishta v balgarskite zemi. Dokladi i saobshteniya ot Natsionalna nauchna konferentsiya s nauchen rakovoditel akademik Konstantin Kosev, provedena na 17 noemvri 2003 g. v gr. Targovishte. V. Tarnovo: Faber, 2004, 186–192.]

Василева, Н. 2011 – Надка Василева. Към въпроса за ролята на някои личности от Велико Търново в българската история. – Известия на Старозагорския исторически музей, Т. IV. Личността в историята. Сборник с доклади и съобщения от Националната научна конференция, посветена на 200 г. от рождението на Александър Екзарх, Захарий Княжески и Атанас Иванов. Стара Загора, 2011, 136–141. [Nadka Vasileva. Kam vaprosa za rolyata na nyakoi lichnosti ot Veliko Tarnovo v balgarskata istoriya. – Izvestiya na Starozagorskiya istoricheski muzey, T. IV. Lichnostta v istoriyata. Sbornik s dokladi i saobshteniya ot Natsionalnata nauchna konferentsiya, posvetena na 200 g. ot rozhdenieto na Aleksandar Ekzarh, Zahariy Knyazheski i Atanas Ivanov. Stara Zagora, 2011, 136–141.]

Владов, В. 2012 – Владимир Владов. Кондиката на Елинското училище в Търново. В. Търново: Ровита, 2012. [Vladimir Vladov. Kondikata na Elinskoto uchilishte v Tarnovo. V. Tarnovo: Rovita, 2012.]

Генчева, Ц., Драганова, Т., Димитров, Й. 1985 – Цветана Генчева, Тодорка Драганова, Йордан Димитров. Бележити търновци. Биографичен и библиографски справочник за дейци родени, живели и работили във Велико Търново през XII–XX в. София: Издателство на БЗНС, 1985. [Tsvetana Gencheva, Todorka Draganova, Yordan Dimitrov. Belezhitarnovtsi. Biografichen i bibliografski spravochnik za deytssi rodeni, zhiveli i rabotili vav Veliko Tarnovo prez XII–XX v. Sofia: Izdatelstvo na BZNS, 1985.]

Генчева, Ц., Кънчева, Т. 2004 – Цветана Генчева, Татяна Кънчева. Опит за социологическо проучване на търновските търговци през XIX век. – В: Панаири, пазари, тържища в българските земи. Доклади и съобщения от Национална научна конференция с научен ръководител академик Константин Косев, проведена на 17 ноември 2003 г. в гр. Търговище. В. Търново: Фабер, 2004, 201–214. [Tsvetana Gencheva, Tatyana Kancheva. Opit za sotsiologicheskoprouchvane na tarnovskite targovtsi prez XIX vek. – V: Panairi, pazari, tarzhishta v balgarskite zemi. Dokladi i saobshteniya ot Natsionalna nauchna konferentsiya s nauchen rakovoditel akademik Konstantin Kosev, provedena na 17 noemvri 2003 g. v gr. Targovishte. V. Tarnovo: Faber, 2004, 201–214.]

Горанчев, В. 2021 – Веселин Горанчев. Гръкоезични търговски договори от архивния фонд на фирмата „Н. Минчоолу и Е. Селвели и дружие“. – Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания. Предприемачеството в историческа перспектива. Т. VI. Варна, 2021, 252–264. [Veselin Goranchev. Grakoezichni targovski dogovori ot arhivniya fond na firmata „N. Minchoolu i E. Selveli i druzhie“. – Izvestiya na Tsentara za stopansko-istoricheski izsledvaniya. Predpriemachestvoto v istoricheska perspektiva. T. VI. Varna, 2021, 252–264.]

Горанчев, В. 2022 а – Веселин Горанчев. За ранната стопанска дейност на възрожденския предприемач Евстати Селвели и за неговото материално и финансово състояние през този период. – История, 2022, кн. 4. София: Аз-буки, 355–271 [Veselin Goranchev. Za rannata stopanska deynost na vazrozhdenskiya

predpriemach Evstati Selveli i za negovoto materialno i finansovo sastoyanie prez tozi period. – Istoriya, 2022, №. 4. 355–271.]

Горанчев, В. 2022 б – Веселин Горанчев. За стопанската дейност на Евстати Селвели през 1842 г. – Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания, Т. 7. Дилеми на развитието (под печат). [Veselin Goranchev. Za stopanskata deynost na Evstati Selveli prez 1842 g. – Izvestia na Tsentara za stopansko-istoricheski izsledvania, T. 7 Dilemi na razvitieto (pod pechat).]

Данова, Н. 2004 – Надя Данова. Архив на Константин Георгиев Фотинов. Т. 1 Гръцка кореспонденция. София: Гутенберг, 2004. [Nadya Danova. Arhiv na Konstantin Georgiev Fotinov. T. 1 Gratska korespondentsia. Sofia: Gutenberg, 2004.]

Данова, Н. 2008 – Надя Данова. Иван Добровски в перспективата на българския XIX век. София: Валентин Траянов, 2008. [Nadya Danova. Ivan Dobrovski v perspektivata na balgarskiya XIX vek. Sofia: Valentin Trayanov, 2008.]

Драганова, Т. 1966 – Тодорка Драганова. Градската община в гр. Търново през XIX в. – Известия на Окръжния музей – В. Търново, кн. III. Варна: Държавно издателство – Варна, 1966, 73–94. [Todorka Draganova. Gradska obshtina v gr. Tarnovo prez XIX v. – Izvestia na Okrazhniya muzey – V. Tarnovo, kn. III. Varna: Darzhavno izdatelstvo – Varna, 1966, 73–94.]

Драганова, Т. 1969 – Тодорка Драганова. Велико Търново през епохата на Възраждането и читалище „Надежда“. – В: Народно читалище „Надежда“ Велико Търново 1869–1969. София: печатница „Д. Найденов“, 1969, 25–64. [Todorka Draganova. Veliko Tarnovo prez epochata na Vazrazhdaneto i chitalishte „Nadezhda“. – V: Narodno chitalishte „Nadezhda“ Veliko Tarnovo 1869–1969. Sofia: pechatnitsa „D. Naydenov“, 1969, 25–64.]

Илчев, С., Иванова, А., Димова, А., Павлова, М. 1998 – Стефан Илчев, Анна Иванова, Ангелина Димова, Мария Павлова. Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век. Под редакцията на Стефан Илчев. София: Емас, 1998. [Stefan Ilchev, Anna Ivanova, Angelina Dimova, Mariya Pavlova. Rechnik na redki, ostareli i dialektni dumi v literaturata ni ot XIX i XX vek. Pod redaktsiyata na Stefan Ilchev. Sofia: Emas, 1998.]

Коджаев, А. 1972 – Анастас Коджаев. Гръцко-български речник на „катаревуса“ и „димотики“. ВТС, 1972. [Anastas Kodzhaev. Gratsko-balgarski rechnik na „katarevusa“ i „dimotiki“. VTS, 1972.]

Маслев, С. 1991 – Стоян Маслев. Търговията между българските земи и Трансилвания през XVI–XVII в. София: Българска академия на науките, 1991. [Stoyan Maslev. Targoviyata mezhdu balgarskite zemi i Transilvaniya prez XVI–XVII v. Sofia: Balgarska akademiya na naukite, 1991.]

Найденов, И. 2019 – Ивайло Найденов. В света на свищовските търговци братя Кръстич: предприемаческа култура, бизнес практики, етика и манталитет. – Исторически преглед, 2019, № 1, 56–83. [Naydenov, I. 2019 – Ivaylo Naydenov. V sveta na svishtovskite targovtsi bratya Krastich: predpriemacheska kultura, biznes praktiki, etika i mantalitet. – Istoricheski pregled, 2019, № 1, 56–83.]

Найденов, И. 2020 – Ивайло Найденов. Търговското предприемачество през епохата на Възраждането (по примера на братя Димитър, Петър и Алеко А. Кръстич от Свищов през 50-те и 70-те години на 19 в.). – Анамнеза (електронно издание), XV, 2020, № 1, 1–37. [Naydenov, I. 2020 – Ivaylo Naydenov. Targovskoto predpriemachestvo prez epochata na Vazrazhdaneto (po primera na bratya Dimitar, Petar i Aleko A. Krastich ot Svishtov prez 50-te i 70-te godini na 19 v.). – Anamneza (elektronno izdanie), XV, 2020, № 1, 1–37.]

Найденов, И. 2021 – Ивайло Найденов. Един документ, свидетелстващ за християнската етика и обществената ангажираност на българите в Отечеството и в емиграция (Румъния) през 60-те години на XIX век. – Исторически преглед, 2021, № 4, 192–209. [Ivaylo Naydenov. Edin dokument, svidetelstvasht za hristiyanskata etika i obshtestvenata angazhiranost na balgarite v Otechestvoto i v emigratsiya (Rumaniya) prez 60-te godini na XIX vek. – Istoricheski pregled, 2021, № 4, 192–209.]

Паскалева, В. 1957 – Виржиния Паскалева. Икономическото проникване на Австрия (Австро-Унгария) в Българските земи от Кримската война до Освобождението. – Известия на Института за българска история, кн. 7. София, 1957, 113–158. [Virzhinia Paskaleva. Ikonomicheskoto pronikvane na Avstriya (Avstro-Ungariya) v Balgarskite zemi ot Krimskata vojna do Osvobozhdenieto. – Izvestiya na Instituta za balgarska istoriya, kn. 7. Sofia, 1957, 113–158.]

Плетньов, Г. 2000 – Георги Плетньов. Стопанско и обществено развитие на града през втората и третата четвърт на XIX в. – В: История на Велико Търново, Т. 2. В. Търново: Абагар, 2000, 138–184. [Georgi Pletnyov. Stopansko i obshtestveno razvitie na grada prez vtorata i tretata chetvart na XIX v. – V: Istoria na Veliko Tarnovo, T. 2. V. Tarnovo: Abagar, 2000, 138–184.]

Радев, И. 2000 – Иван Радев. История на Велико Търново XVIII–XIX век. В. Търново: Слово, 2000. [Ivan Radev. Istoria na Veliko Tarnovo XVIII–XIX vek. V. Tarnovo: Slovo, 2000.]

Райчевски, С. 2013 – Стоян Райчевски. Братята в българската история. София: Български бестселър, 2013. [Stoyan Raychevski. Bratyata v balgarskata istoria. Sofia: Balgarski bestselar, 2013.]

Русев, И. 2015 – Иван Русев. Търговската модерност на Българското възрождане като култура и практики. Изследване и извори. В. Търново: Ровита, 2015. [Ivan Rusev. Targovskata modernost na Balgarskoto vazrazhdane kato kultura i praktiki. Izsledvane i izvori. V. Tarnovo: Rovita, 2015.]

Русев, И. 1996 – Иван Русев. Фирми и манифактури в Сливенско – Котленския регион през Възраждането. В. Търново: Фабер, 1996. [Ivan Rusev. Firmi i manifakturi v Slivensko – Kotelnskiya region prez Vazrazhdaneto. V. Tarnovo: Faber, 1996.]

Снегаров, И. 1935 – Иван Снегаров. Старият търновски църковен кодекс. – Годишник на СУ, Богословски факултет, XII. София: Придворна печатница, 1935, 1–48. [Ivan Snegarov. Stariyat tarnovski tsarkoven kodeks. Godishnik na SU, Bogoslovski fakultet, XII. Sofiya: Pridvorna pechatnitsa, 1935, 1–48.]

Снегаров, И. 1936 – Старият търновски църковен кодекс. – Годишник на СУ, Богословски факултет, XIII. София: Придворна печатница, 1936, 1–71. [I. Snegarov. Stariat tarnovski tsarkoven kodeks. – Godishnik na SU, Bogoslovski fakultet, XIII. Sofia: Pridvorna pechatnitsa, 1936, 1–71.]

Снегаров, И. 1937 – Иван Снегаров. Нов кодекс на Търновската митрополия. – Сборник на БАН, клон историко-филологичен и философско-обществен, XXXI (17). София: Печатница П. Глушков, 1937, 1–181. [Ivan Snegarov. Nov kodeks na Tarnovskata mitropoliya. – Sbornik na BAN, klon istoriko-filologichen i filosofsko-obshchestven, XXXI (17). Sofia: Pечатnitsa P. Glushkov, 1937, 1–181.]

Стателова, Е. 1997 – Елена Стателова. Биография на българския дух (Родът Паница). София: Академично издателство проф. „Марин Дринов“, 1997. [Elena Statelova. Bioigrafia na balgarskiya duh (Rodat Panitsa). Sofia: Akademichno izdatelstvo prof. „Marin Drinov“, 1997.]

Тонков, Т. 2000 – Тихомир Тонков. Търновската община 1763–1878 г. В. Търново: Сира, 2020. [Tihomir Tonkov. Tarnovskata obshtina 1763–1878 g. V. Tarnovo: Sira, 2020.]

Харитонов, Х. 2018 – Христо Харитонов. Стари мерки, теглилки и монети в България VII–XX век. В. Търново: Фабер, 2018. [Hristo Haritonov. Stari merki, teglilki i moneti v Balgaria VII–XX vek. V. Tarnovo: Faber, 2018.]

Чепкърнова – Станева, С. 2004 – Светлозара Чепкърнова–Станева. Търновският търговец хаджи Николи х. Димов – В: Панаири, пазари, тържища в българските земи. Доклади и съобщения от Национална научна конференция с научен ръководител академик Константин Косев, проведена на 17 ноември 2003 г. в гр. Търговище. В. Търново: Фабер, 2004, с. 193–200. [Svetlozara Chepkanova – Staneva. Tarnovskiyat targovets hadzhi Nikoli h. Dimov – V: Panairi, pazari, tarzhishta v balgarskite zemi. Dokladi i saobshteniya ot Natsionalna nauchna konferentsia s nauchen rakovoditel akademik Konstantin Kosev, provedena na 17 noemvri 2003 g. v gr. Targovishte. V. Tarnovo: Faber, 2004, 193–200.]

Rusev, I. 1993 – Ivan Rusev. The Bulgarian Commercial Companies during the National – Revival Period – an Economic-History of the Town of Sliven. – Bulgarian Historical Review, 1993, issue 1, pp. 54–93.